

Várady Mária

Petelei István, alias Szúnyog Úr nyomában

„A legjobb magyar novellista a XIX. században... és ő a legnagyobb magyar író azok között, akiknek örmény gyökereik vannak. – ez Alexa Károly irodalomtudós megállapítása -, Rejtőzködő író volt már életében... mindazonáltal Petelei presztízse napjainkig folyamatos.” Sőt!

A januári Klub a 170 évvel ezelőtt született *Petelei Istvánt* ünnepelte. Petelei talán nem az Ararát, de biztosan a Hargita magas, szilárd, varázslatosan egyedi hegyéhez hasonlítható.

„Csak egy szabályunk van: Igazat kell írni!” – vallja az erdélyi szellemi élet központjában, Kolozsvárott élő, alkotó újságíró-szerkesztő. *Kolozsvár* címmel napilapot!!! alapított és szívós küzdelmet folytatott Erdély közügyeiért, az Erdélyi Irodalmi Társaság létrehozásáért.

Figyelemre méltó publicisztikát és szociográfiai munkát végzett, feltárva a kulturális elmaradottság és a szegénység társadalmi körülményeit.

A *Búcsújárás* novellájával indította előadását *Várady Mária* színművész-újságíró, a drámai elemek és az üde természetleírások gyönyörű különleges tárházát érzékeltetve.

Ha nem emlékeznénk, hogy miféle népek lakják az Erdélyi Fennsíkot, Sóvidéket, Mezőséget el Udvarhelyszéki, hát össze lehetne rakni a történelmi Magyarország ezen lakosait Petelei pontos szociográfiai felsorolásából. De ez nem unalmas ám, mert hihetetlen szépségű szavakat csempész be a leírásaiba, és akár értjük, akár nem -, csemegeként kóstolgatjuk, kutatjuk minden ízét. A Szóvátán tartott búcsúra zarándoklók sorát vezeti be: „Egy legény kendővel befacsart kezében csegettűt ráz, de a rigók nem is ügyelik...
28

A dobot Marci veri a búcsújáróknak, de úgy zuhog a hang a verópálcája alól, mint a sebes zápor... Marci perregteti az irhát, hogy szűk a szakadék a zajának.”

Befacsart? nem is ügyelik a rigók? zuhog a hang? Perregteti az irhát?

Ki tud még ilyen távirati stílusban (jaj, távirat sincs már!) ilyen gyönyörűen, célirányosan fogalmazni? Csakis ő, aki birtokolja az aranyjánosi szókincset, de Székelyföldön. Legmagasabb színvonalra emeli a köznapi lenézett, „vidéki” nyelvjárást -, oly szépek a szóképei, mint Kalotaszeg vagy Torockó népviselete.

És emberi-erkölcsi tartás van írásában. *A gyűrű* című novellája, melyet *Haik Viktória* előadásában hallottunk, olyan sűrű és sajnos gyakori esetet mutat meg, aminek fejleményét érdeklődéssel figyeljük. Hol van már a sing és a kompona? (1 kompona 9 kg-nak felel meg). Egy mondat: „Emlékszem egy másikra. Korhely fia volt s ezenfelül compániába állt a vejével. Mind a két dolog tudvaleg szerencsétlenség.” Miattuk kerül a végrehajtó markába. És a jegy-gyűrűjét is lehúzta csendesen, mert a becsület az életnél is fontosabb. Nem lehet megrendülés nélkül olvasni.

Petelei történetei mindig tragikus történetek ... mert „az erdélyi történelemnél véresebb és abszurdabb eseménysort kevés nemzet története tud felmutatni.” (Alexa Károly)

Várady Mária

Az újságíró Peteleit is be kell mutatnunk! A Magyar-Örmény Könyvtár *Kozma Dezső* szerkesztésében *Csak egy szabályunk van: igazat kell írni!* címmel először publikál kötetben Petelei gazdag közírói munkáiból készült válogatást. Ismerkedjünk címmel jelent meg ez a rövid írás 1884-ben, a *Kolozsvári Közölnyben*, Szúnyog álneven. Az újságíró, művészetkritikus Petelei hangulatos tudósítást ad a kolozsvári színészek őszi társulati találkozásáról. Szellemes, vidám, kicsit gúnyos, de sosem lenéző.

„A kedves házihölgy engedelmet adott a felállásra, hogy ismerkedjünk. Azon a szűk helyen nyüzsgöttünk háthoz vetve hátat, mosolyogtunk, kezeket szorongattunk, fogadtunk barátságokat, osztogattunk bókákat. Milyen kecses zűrzavar volt az!” (Mintha a 2021 decemberi Fővárosi Örmény Klub karácsonyi hangulatát írta volna le.) És Kolozsvár örmény mogulja, *Korbuly Bogdán*, a Farkas utcai Színház intendánsa nem hiányozhat ilyen helyről, örmény említi az örményt. A kifinomult zenei ízléssel rendelkező Petelei tudja mi az igazi érték -, a bemutatkozó karmester-hegedűművész „gyönyörűen játszik... Tisztán, biztosan, szépen, ízléssel kezeli a hegedűt.” Petelei igazi magyar hazafi, a magyar nóta és ballada szerelmese. Szemünk előtt látjuk, oly érzékletesen ír.

A Fővárosi Örmény Klub vendégei közt tisztelhattuk *Petelei István* testvérének leszármazottait, *Sass Pálné Petelei Edit* egyesületi tagunkat, gyermekeit és családját. Arról beszéltek közösségünk előtt, hogy a család büszke *Petelei Istvánra*, tudatosan ápolják emlékét, gyűjtik a róla szóló írásokat. Ismeretük gazdagodott azáltal, hogy írói álnevéről – Szúnyog – tudomást szereztek.

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület, *dr. Issekutz Sarolta* elnök-aszszony felkérésére 2014-ben megjelent *Távol az Ararától...* a magyarörmény irodalom kötete, amely megjelenése óta hivatkozási alapot teremt kutatók és irodalomkedvelők számára egyaránt. *Petelei István* már 1978 óta a középiskolai Szöveggyűjteményben szerepel, *A székek* című novellájával. *Bárdos Dóra* DLA tanulmányok sorát írta Peteleiről, majd harminc oldalas összefoglaló kutatást közöl *Petelei István* az irodalmi kánonban elfoglalt helyéről. Hatalmas humanitása, műveltsége teret hódít, egyre ismertebbé válik, ahogyan nő az igényes olvasók tábora. Jó lett volna, ha minket, marosvásárhelyi színinövendékeket a Petelei érzékeny látásmódja szerint tanítanak látni a marosvásárhelyi Szentgyörgyi István Színművészeti Intézetben.

Ezután következett *Simay Cézár* örmény származású irodalmár-életművész, a PEN klub tagjának bemutatása. Alapos feltáró munkát végzett *Pető Imre*, az életmű kutatója. Egy oknyomozó riporter következetességével járt utána *Simay Cézár* életének, alkotásainak.

Simay Cézár versei lázasak, mindent átölelni akarók. Vitathatatlan, hogy hatalmas műveltséggel rendelkezik a szerző, verseinek megértése egy nagy kaland.

Ha a 192 oldalon végigolvassuk *Simay Cézár* verseit, a magyar arisztokrácia élet-

Pető Imre előadása a januári Örmény Klubban

módjáról, problémáiról, műveltségéről, hitese képet kapunk, mert „*Nem szavak az én szavaim / Hanem betűkbe szedett életiség.*” – írja. Akinek indulásán *Ady Endre* olyan erős nyomát látjuk, csak a csiszolatlanlanság jegyével, a gondolatok átfogó mélysége nélkül –, az évek során letisztult és saját mondanivalóval gondolkoztatja el az olvasót. Zilált, megszenvedett élet, nem anyagi, de szellemi szinten. A kezdeti nihilista lázadó, őszinte dekadens, aki nem az élet érdekében él, akit lehengerel minden Világ-mindenséget érintő felismerés –, az idő múlásával egyre tisztábban fogalmazza meg kora társadalmának gondjait. Látja nemzetünk élőködőit, „*Nemzetem fáján a hazafi-fagyöngyök...*”, „*Önnön szívemnek nyomorékja lettem...*” és bölcsebb hangot üt meg. Csapongó, pankrációhoz hasonló képei: „*A Földet, e rohadt golyót.*”, „*Üstökös vagyok és üstökösi sorsom.*”, vagy „*Mert engem isten túlosan / Egyetlen túlzásnak teremtett!*” bombasztikusak. Fiatalon kis betűvel írja: isten, aztán változik: Isten! Aztán újabb versek újabb küzdelmekről, magáról: „*Egy Catalaun – hol mind a kettő verter: / Hun-test és római szellem.*” Nomen est omen – így éli meg: „*Csak Ceasarok vannak, semmi más... Ha csak két ember marad, / Caesar lesz az egyik, / A másik rab.*” „*Oroszlán nem álmodik egér álmokat... Világhódítást*

szül Caesarnak álma... mennyországról álmodik a szent.”

Ha tudjuk, hogy ennek a korszaknak nagy írója *Szabó Dezső*, a magyar irodalom legmeghökkenőbb alakja éppen ekkor érzeteti hatását, nem csodálkozhatunk azon, hogy egy magyarörmény kiemelkedő műveltségű, előkelő társaságban megnyilvánuló férfi gondolatai ilyen versekben csapodnak le. Isten-keresése meghozza a megnyugvást, Kezdjük újra! verse igazi mély megtisztulást akaró élet. A fiatalkori szellemesség változik: „*míg elszerez a temető...*” A magyar éjszakában – „*Ó, a halottnak beh jó már a dolga.*”. Könyörgés és Isten nevet! könnyed hangjájig. Paródiát is találóan versel a franciákról, németekről, oroszokról, spanyolokról és rólunk, magyarokról.

Érdekes felfedezni egy soha nem publikált verseskötet mögött az EMBERT.

A Fővárosi Örmény Klub vezetője, *dr. Issekutz Sarolta* újabb örmény felfedezés mellé állt, helyet adva a PEN klub tagjának *Simay Cézár* bemutatásának.

Mivel az örmények „*nem csak kenyérel*” élnek, a jövőben is nélkülözhetetlen a rendszeres találkozás, hol nagyjainkra, híres családokra, hazát, jövőt építő kiválóságainkra figyelünk.

Simay Cézár Bűnhődés

A szívem addig járta a tilost,
Addig bitangolt, hogy előtte
Jön a farkas-t kiáltanak.

Pedig a szívem hú maradt.
De amíg báránként járta a világot,
Nem talált, csak farkasokat.

TARTALOM

Szentegyházak – 1 – <i>dr. Sasvári László</i>	1
Szerkesztői levél – <i>Fabók Dávid</i>	2
Szent Balázs, Szebaszte püspöke	3
Szomorújelentés	7
Mi szükség van a szűnyogra? – <i>Várady Mária</i>	8
„Csak az halt meg, akit elfelejtetek” – <i>Fabók Dávid</i>	11
Örmény katolikus hírlevél	16
Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület 2021 évi Beszámolója – <i>dr. Issekutz Sarolta</i>	18
A Pázmány az örmény diákok “otthona”	20
Felhívások!	21
Lelkek átutazóban – <i>dr. Békefy Lajos</i>	22
Országgyűlési választások 2022 – <i>dr. Issekutz Sarolta</i>	25
Zenei ajánló: Jordi Savall: Esprit d’Arménie – <i>Fabók Dávid</i>	26
Petelei István, alias Szűnyog Úr nyomában – <i>Várady Mária</i>	28
Vers: Bűnhődés – <i>Simay Cézár</i>	30

MAGYARÖRMÉNY TUDÁSTÁR

A Magyarörmény Tudástár célja, hogy egybegyűjtse és bemutassa az erdélyi és magyar örmény diaszpóra múltját és jelenét, történelmét, kultúráját, meghatározó személyeit és írott megjelenéseit.

A Magyarörmény Tudástár egy fokozatosan bővülő, tematikus online adatbázis, benne könyvek, tanulmányok, előadások, kiállítások, híres személyek stb. bemutatásával.

www.magyarormenytudastar.hu